

kent men de hand van den clinicus, waardoor het voor clinici aan waarde wint. Deze zullen vooral het tweede aanhangsel niet ongelezen laten. En kunnen zij aan het ziekbed nut trekken uit het handboek, zij zullen ook omgekeerd door clinische observaties veel kunnen bijdragen tot bevordering van onze kennis van de physiologie van den reuk.

Aan het slot mijner boekbeoordeeling gekomen, kan ik niet nalaten „die Physiologie des Geruchs” van H. ZWAARDEMAKER een belangrijke aanwinst voor de wetenschap te noemen. Wij wenschen den ijverigen, steeds onvermoeiden auteur toe, dat hij nog een ruime gelegenheid moge vinden, zijn denkbeelden verder te ontwikkelen, het aantal zijner experimenten te vermeerderen, zijn ervaringen uit te breiden, en verder, dat een groot aantal lezers weldra de behoefte aan een tweeden druk van zijn handboek moge doen ontstaan.

W. EINTHOVEN.

---

1. JAMES BRAITHWAITE, M. D. Lond., *On the microorganisms of cancer. The Lancet*, 29 June 1895.

2. SANFELICE, *Ueber eine für Thiere pathogene Sprosspilzart und über die morphologische Uebereinstimmung, welche sie bei ihrem Vorkommen in den Geweben mit der vermeintlichen Krebs-coccidien zeigt. Centralblatt für Bacteriologie*, Bd. XVII, S. 13.

3. *Ueber die pathogene Wirkung der Sprosspilze; zugleich ein Beitrag zur Aetiologie der bösartigen Geschwülste. Ibid.* S. 626.

Reeds meermalen heb ik er op gewezen, dat telkens weder nieuwe pretendentes gevonden worden voor de rol van pathogene parasieten van den kanker, en hoe nutteloos het is verder op hun eigenschappen in te gaan, zoo lang men niet met behoorlijke culturen kan te voorschijn komen. Eigenaardig is het, dat de kennismaking met hetgeen in de laatste jaren over de aetiologie der maligne gezwellen gepubliceerd wordt, de overtuiging geeft: eenerzijds, dat de kanker wel degelijk op infectie berust, en anderszijds, dat wij met het zoeken naar den schuldige niet op den goeden weg zijn.

De bacteriën hebben reeds lang afgedaan, en het crediet der protozoën is aanmerkelijk gedaald door de quantiteit soorten, die ter markt kwamen.

Nu komt men met andere zaken.

BRAITHWAITE vertelt ons, dat hij bij een paar gevallen van kanker tot de overtuiging kwam, dat een micro-organisme de oorzaak der aandoening moest zijn. Toen bracht het door hem geobserveerde feit, dat Jodinnen zoo zelden carcinoma der genitaliën hebben, terwijl dat bij Christinnen frequent is, hem op den weg. De oorzaak van den kanker moet onder het praeputium der Christenen zitten! En ziet, het microscopisch onderzoek van het smegma gaf werkelijk „a very

„suspicious but not absolutely certain result”. Hij vond er sporen en een mycelium in, dat hij daarna ook in alle maligne nieuwvormingen met het grootste gemak kon aantoonen, door de microtoomsneden met liquor potassae te behandelen. Beschutten voor stof en laten inwerken van het reagens gedurende 1—4 uren, was alles wat noodig bleek. Hij kon dan het mycelium aantoonen met „spores, „zygospores and sporebags”. De fungus is zoo resistent tegen potasch, dat het BRAITHWAITE gelukte alle levensverrichtingen tot zelfs conjugatie te observeeren, nadat de loog 1 uur had ingewerkt!

Eenzoo werden fungi gevonden in een melano-sarcoma, in een cervix-polyp en in een uterus-fibroïd van 10 ponden; doch dat zullen volgens den Schrijver wel andere soorten zijn. Zoo is het ook hoogst waarschijnlijk, dat diabetes door een fungus veroorzaakt wordt.

Hij eindigt met te verzoeken geen critiek uit te oefenen, vóór hij in een volgend stuk de zaak verder uitwerkt; en ik geloof aan dat verlangen te moeten voldoen, uit dankbaarheid voor het genoegelijk halfuurtje, waarop hij mij tracteerde.

2. Van geheel anderen aard zijn de onderzoekingen, die SANFELICE instelde over de pathogene werking van gistcellen. Hij vond in gistende plantensappen een soort, die stellig pathogeen is. De weefsels der geïnfekteerde dieren vertoonden een eenigszins veranderden vorm van gistcellen, en hij was getroffen door het feit, dat ze zoo sterk geleken op de intracellulaire bollen en de lichaampjes van RUSSELL. Daarop afgaande en met de wetenschap, dat BUSSE een doodelijk verlopend geval van sacharomycosis hominis gezien had (SANFELICE spreekt van een sarcoma, waarin BUSSE sacharomyceten gevonden zou hebben; het geval, dat door den laatste in VIRCHOW's *Archiv*, Bd. 140, beschreven is, betreft echter multipele verweekingshaarden), heeft SANFELICE eenige dieren met zijn gist ingeënt, met het oog op het verwekken van neoplasmata. Bij een zoodanig in de mamma geïnfekteerde teef, die, behalve harde knobbels in dat orgaan, ook inguinaalklierzwellings verkreeg, vond hij in den mamma-tumor groote cellen in strengen in het bindweefsel. Deze strengen herinnerden aan carcinoom; enkele cellen bevatten gistelementen. Hij geeft echter positief aan, dat de borstklier zelve aan de nieuwvorming geen deel scheen te nemen.

De geïnfekteerde kam van een haan vertoonde hetzelfde en hierin werden weer gistcellen gevonden, doch alle extracellulair; deze zagen er weder juist zoo uit als SOUDAKEWITCH's carcinoom-parasieten.

Bij de teef werden daarenboven in de verschillende organen dergelijke tumoren gevonden als in de mamma.

SANFELICE gaat niet verder in zijn gevolgtrekkingen, dan dat zijn pathogene gistsoort nieuwvormingen kan veroorzaken zonder ontsteking in de buurt op te wekken. Het komt Referent voor, dat dit het juiste standpunt is. Van carcinomen kan hier wel geen sprake

zijn; het is echter mogelijk, dat zij een begin van sarcoma-vorming opgewekt heeft, ofschoon ook dit nog volstrekt niet zeker schijnt. De lichaampjes van SOUDAKEWITSCH worden toch bij carcinoom gevonden, en Referent heeft dikwijls in epitheel-nieuwvormingen zaken gezien, die hem aan gistcellen zouden hebben kunnen doen denken, als ze niet somtijds duidelijk overgangen vertoonden tot korrelig gestolde lymfhe en somtijds stellig gedegenerende weefselcellen waren.

Intusschen zal de door SANFELICE bewandelde weg wel ergens op uitloopen, wat niet met gerustheid gezegd kan worden van BRAITHWAITE's gemakkelijke excursies.

Leiden, Sept. 1895.

Dr. SIEGENBEEK VAN HEUKELOM.

Nederlandsche Vereeniging voor Paediatrie. Voordrachten, gehouden in de vergadering van 29 Juni 1895 te Utrecht. IVde Jaargang, 1ste Helft. Utrecht, J. L. BEIJERS, 1895.

Een korte aankondiging moge voldoende zijn, om de aandacht te vestigen op deze voordrachten op het gebied der paediatrie, die onlangs verschenen.

Een voorname plaats wordt ingenomen door het rapport van de H.H. VOÛTE en TIMMER over de *serum-therapie bij diphtherie*. Een kort overzicht daarvan werd reeds gegeven in Dl. II, n°. 1, blz. 75, van dit *Tijdschrift*. Thans kan men in de oorspronkelijke stukken nazien, in welken zin en op welke gronden VOÛTE de vragen beantwoordt:

1°. Is de invloed van het serum verschillend, naarmate LOEFFLER's bacil al dan niet gevonden wordt?

2°. Komen de gewone naziekten van diphtherie bij de serum-behandeling meer of minder voor?

3°. Worden wellicht naziekten door het serum zelf veroorzaakt? en

4°. Verhoogt het serum de vatbaarheid voor andere infectie-ziekten? en op welke nauwgezette wijze TIMMER het diphtherie-materiaal van het Amsterdamsche Kinderziekenhuis bewerkt heeft.

Op deze rapporten volgt een vrij uitvoerige discussie, waarin meerdere leden hun ervaringen omtrent de serum-therapie mededeelen.

De Heer GRAANBOOM levert een bijdrage over de *lumbaal-punctie*, waarin het gewicht vooral valt op de diagnostische en ook op de therapeutische beteekenis van QUINCKE's operatie.

Een voordracht van den Heer HAVERSCHMIDT handelt over *febriële toestanden in de eerste levensjaren*. Hij maakt daarin opmerkzaam op verschillende oorzaken van temperatuurs-verhooging in de prille jeugd, die gewoonlijk minder duidelijk in het oog springen. Hoe moeilijk deze oorzaken dikwerf op te sporen zijn en hoe gewenscht het alzoo is, dat fijnere diagnostische kenmerken voor vele der fe-